

درسنامه
درس سیزدهم
پایه نهم

پروانه قلی پور

دبیر مطالعات ناحیه ۲ خرم آباد

استان لرستان

سال تحصیلی ۱۳۹۹/۱۴۰۰

درسنامه درس ۱۳

انقلاب مشروطه جنبشی سیاسی - اجتماعی بود که در دوره حکومت مظفرالدین شاه، در ایران رخ داد که به دنبال آن، نظام پادشاهی مشروطه جایگزین نظام پادشاهی استبدادی شد.

نظام پادشاهی استبدادی: حکومتی است که در آن، پادشاه از قدرت و اختیارات فراوانی برخوردار است و بر اساس میل و اراده خود حکومت می کند. به عبارت دیگر اداره کشور تابع هیچ قانونی نیست و خواست پادشاه حکم قانون را دارد.

نظام پادشاهی مشروطه: نوعی حکومت است که در آن اختیارات شاه بر اساس قانون محدود می شود و نهادهایی مانند مجلس شورا و هیئت وزیران (دولت) می توانند در اداره کشور دخالت کنند.

اوضاع ایران در آستانه نهضت مشروطه

ضعف و بی کفایتی پادشاهان قاجار؛ افزایش نفوذ و دخالت انگلستان و روسیه در ایران

کشورهای استعمارگر اروپایی که از چهار قرن قبل، غارتگری و چپاول گسترده خود را در قاره های آسیا، آمریکا و آفریقا آغاز کرده بودند، پس از «انقلاب صنعتی» تلاش می کردند تا تمامی جهان را در چنگ خود بگیرند و از منافع اقتصادی آنها بهره مند شوند. یکی از برنامه های آنها، تضعیف حکومتهای مستقل در سراسر جهان و در نهایت تبدیل آن کشورها به مستعمرات کشورهای قدرتمندی چون انگلستان بود.

مردم ایران به رهبری علما با تکیه بر آموزه های دین اسلام و مذهب شیعه، به تدریج به تکاپوی اصلاح اوضاع کشور برآمدند.

ایجاد فرقه های جدید و دامن زدن به اختلافات مذهبی و اجتماعی، توسط استعمارگران. تلاش عده ای از روشنفکران این دوران، برای جستجوی دلایل نابسامانی ایران و پیشرفت کشورهای اروپایی.

نهضت مشروطه چگونه رخ داد؟

موفقیت نهضت تنباکو و قتل ناصرالدین شاه در پی آن، انگیزه مردم برای مبارزه با استبداد و سلطه خارجی را بیشتر کرده بود.

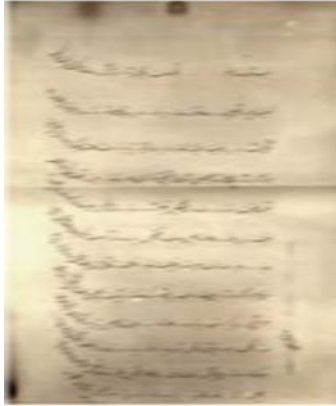
بی لیاقتی مظفرالدین شاه و ماجرای هزینه های سنگین سفرهای او به خارج کشور، وضعیت بد اقتصادی مردم، توهین به مقدسات دینی از سوی برخی کارگزاران کشورهای استعمارگر در ایران و ماجرای فلک شدن برخی از تجار توسط حاکم تهران؛ سبب به وجود آمدن اعتراضات مردمی به رهبری علمای تهران و در رأس آنها، آیت الله بهبهانی و آیت الله سید محمد طباطبایی شد.

تشکیل عدالتخانه در تمام شهرها و عمل به قانون اسلامی نتیجه تحصن اول علما و مردم بود.

مهاجرت علما، تحصن در سفارت و صدور فرمان مشروطه

در پی تشکیل نشدن **عدالتخانه** و شدید شدن اعتراضات، آیت الله **طباطبایی و بهبهانی**، از **شیخ فضل الله** خواستند تا به جمع معترضان بپیوندند و برای به دست آوردن مطالبات خود، راهی **قم** شوند. با خروج علما از تهران، تعدادی از تجار و کسبه به تحریک برخی وابستگان **انگلستان**، به سفارت این کشور پناه بردند. بسیاری از مردم برای اولین بار در سفارت با واژه «**مشروطه**» آشنا شدند. شورش همزمان مردم در برخی دیگر از ولایات ها و تعطیلی بازارها و مساجد در تهران، در نهایت موجب صدور فرمان تشکیل **مجلس شورا** شد. پس از آن، عده ای از سیاستمداران مشروطه خواه، به سرعت **قانون اساسی** را تدوین کردند.

مظفرالدین شاه قاجار
در ۱۴ مرداد ۱۲۸۵ ش
فرمان مشروطیت را صادر
کرد

مسائل و حوادث پس از مشروطه

حکومت مشروطه از همان ابتدا پیروزی، با مسائل و مشکلات مختلف داخلی و خارجی روبه رو شد که باعث شد هدف های اصلی جنبش مشروطه خواهی، به شکل کامل محقق نگردد. برخی از این حوادث عبارتند از:

الف) تدوین متمم قانون اساسی و شدت گرفتن اختلاف ها

تنظیم شتابان قانون اساسی توسط نمایندگان موجب بروز کاستی هایی در آن شد. با تلاش های **شیخ فضل الله نوری**، بخش هایی در متمم قانون اساسی تصویب شد که بنابر آن، باید چند نفر از مجتهدان و فقیهان اسلام، در مجلس شورا شرکت می کردند تا قانون های مصوب، مخالف قواعد اسلامی نباشد.

ب) تعطیلی مجلس

محمد علیشاه جانشین مظفرالدین شاه، با پشتیبانی دولت **روسیه** و حمایت طرفداران حکومت استبدادی، تصمیم گرفت حکومت نوپای مشروطه را نابود سازد، پس از چند ماه اختلاف و درگیری و حوادثی مانند قتل صدراعظم و سوء قصد به جان شاه، به دستور محمد علیشاه، مجلس به توپ بسته شد و منحل گردید.

پس از انحلال مجلس، مردم و علما در داخل کشور به مقاومت پرداختند. مقاومت اصلی از سوی **تبریز** و به رهبری **ستارخان** و **باقرخان** و با حمایت مراجع نجف شکل گرفت در این زمان، طرفداران مشروطه در گیلان و اصفهان، راهی تهران شدند و آن را تصرف کردند. پس از فتح تهران و تشکیل مجلسی فوق العاده، **محمد علیشاه** برکنار شد و پسر نوجوانش، **احمد شاه** جانشین او شد.

پ) شهادت شیخ فضل الله نوری

شیخ فضل الله نوری با مشروطه منطبق بر ارزش های غربی مخالف بود و طرفدار مشروطه شرعی بر پایه ارزش های اسلامی بود با پیروزی دوباره مشروطه خواهان، در اولین روزها، جمعی از علما دستگیر شدند و شیخ فضل الله نوری نیز پس از یک محاکمه نمایشی اعدام شد.

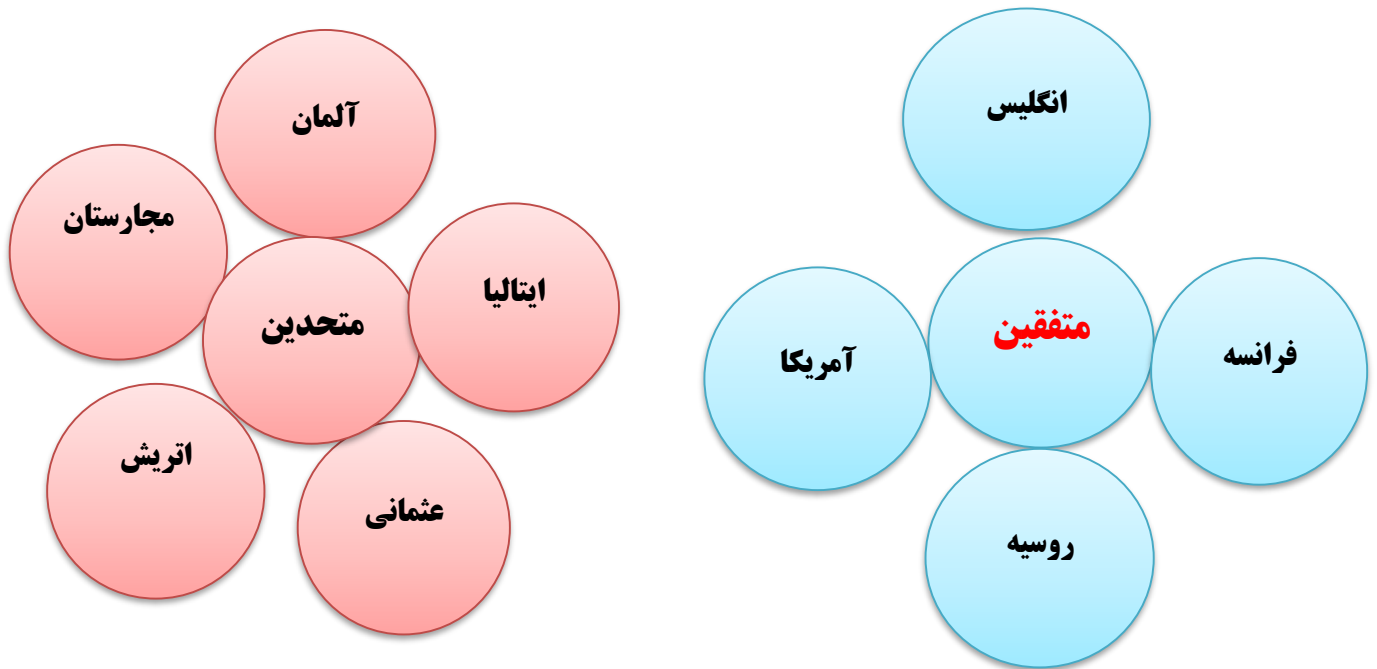

ت) افزایش دخالت های خارجی

انگلستان و روسیه برای مقابله با قدرت روزافزون آلمان و متحدانش، تصمیم گرفتند به جای رقابت، با یکدیگر همکاری کنند. به همین دلیل این دو کشور طی قرارداد ۱۹۰۷ ایران را میان خود تقسیم کردند.

ث) وقوع جنگ جهانی اول: جنگ جهانی اول در سال ۱۹۱۴م/۱۲۹۳ش آغاز شد.

دولت **ایران** در ابتدای جنگ جهانی اول **بیطرفی** کامل خود را اعلام کرد؛ اما **انگلستان، روسیه و عثمانی** این بیطرفی را نادیده گرفتند و نیروهای خود را وارد ایران کردند. در برخی از نواحی ایران مانند بوشهر، فارس و خوزستان، نیروهای مردمی از جمله عشایر غیور به مقابله با قوای اشغالگر انگلیسی برخاستند. از جمله دلیر مردان تنگستانی به فرماندهی **رئیسعلی دلواری** با ایثار جان خویش ضربه سنگینی به اشغالگران وارد آوردند.

پاسخ فعالیت ها

۱. کاربرگه شماره (۱۰) را انجام دهید.

سیاسی

عقب ماندگی ایران، ضعف و بی کفایتی حکومت قاجار، دخالت و نفوذ بیگانگان

اقتصادی

واگذاری امتیازات به انگلیس و روسیه، سختگیری مأموران مالیاتی و بیکاری

فکری و فرهنگی

تکیه بر آموزه های دین اسلام، آشنایی با افکار و دستاوردهای تمدن اروپا

زمینه های
مشروطیت

۲. چه جریان هایی با چه تفاوت هایی در نهضت مشروطه نقش مؤثری داشتند؟ مردم به رهبری روحانیت و تکیه بر آموزه های دین اسلام، روشنفکران ایرانی با توجه به افکار و دستاوردهای تمدن اروپا.

۳. چه حوادث مهمی در فاصله فرمان مشروطیت تا آغاز جنگ جهانی اول رخ داد؟ تدوین متمم قانون اساسی و شدت گرفتن اختلاف ها، روی کار آمدن محمد علیشاه و مخالفت با مشروطه و به توپ بستن و تعطیلی مجلس، شهادت شیخ فضل الله نوری، افزایش دخالت های خارجی و بستن قرارداد ۱۹۰۷ بین انگلیس و روسیه.

۴. مهمترین موانع و مشکلات داخلی نظام مشروطه را توضیح دهید. استبداد محمد علیشاه و وابستگی او به روسیه، اختلاف بین رهبران مشروطه، انحراف از مسیر اسلام به عقیده شیخ فضل الله نوری.

۵. پس از مطالعه متن، به نقشه دقت کنید و بگویید:

الف) روسیه و انگلستان در قرارداد ۱۹۰۷ تقریباً کدام نواحی ایران را تحت نفوذ خود گرفتند؟ شمال ایران تحت نفوذ روسیه و جنوب شرقی ایران تحت نفوذ انگلستان درآمد.

ب) هدف انگلستان و روسیه از امضای قرارداد ۱۹۰۷ چه بود؟ انگلستان و روسیه برای مقابله با قدرت روزافزون آلمان و متحدانش، تصمیم گرفتند به جای رقابت با یکدیگر همکاری کنند.

پ) قرارداد ۱۹۰۷ چه نتایجی برای ایران داشت؟ روسیه با خیالی آسوده در امور داخلی ایران مداخله می کرد و اجازه نمی داد که دولت و مجلس اوضاع آشفته کشور را سر و سامان دهند. علاوه بر این، نیروهای روسیه وارد خاک ایران شدند. آن ها در تبریز تعدادی از مشروطه خواهان را کشتند و در مشهد نیز حرم امام رضا(ع) را به گلوله بستند.

۶. آثار و پیامدهای سیاسی و اجتماعی جنگ جهانی اول در ایران را از متن درس استخراج و فهرست کنید.

جنگ جهانی اول موجب بی ثباتی و آشفتگی بیشتر اوضاع ایران شد. به دلیل حضور نیروهای اشغالگر و درگیرهای نظامی، دولت مرکزی به نهایت ضعف رسید و تسلط خود را بر امور کشور از دست داد. نافرمانی و سرپیچی از فرمان دولت مرکزی گسترش یافت و امنیت و آسایش مردم از بین رفت. ایرانیان دچار مصیبت های بزرگی مانند: قحطی، فقر، گرسنگی و شیوع بیماری های واگیردار شدند و چند میلیون نفر جان خود را از دست دادند.

نمونه سؤال

در جاهای خالی کلمات مناسب قرار دهید.

۱. فرمان مشروطیت توسط **مظفردین شاه** در مرداد ۱۲۸۵ صادر شد.
۲. انقلاب مشروطیت باعث شد نظام **پادشاهی مشروطه** جایگزین نظام پادشاهی استبدادی شد.
۳. به دستور **محمد علیشاه**، مجلس به توپ بسته شد و منحل گردید.
۴. دلیر مردان تنگستانی به فرماندهی **رئیسعلی دلواری** ضربه سنگینی به اشغالگران وارد آوردند.
۵. جنگ جهانی اول پس از **۴ سال** با پیروزی **متفقین** به پایان رسید.

گزینه صحیح را انتخاب کنید.

۶. قرارداد ۱۹۰۷ بین کدام کشورها بسته شد؟
الف) انگلستان و فرانسه (ب) آمریکا و آلمان (ج) **انگلستان و روسیه** (د) آمریکا و روسیه
۷. کدام یک از روحانیون زیر با انقلاب مشروطه مخالفت کرد؟
الف) آیت الله طباطبایی (ب) **شیخ فضل الله نوری** (ج) آیت الله بهبهانی (د) میرزای شیرازی
۸. کدام یک از کشورهای زیر در جنگ جهانی اول جزء کشورهای متفقین بود؟
الف) آلمان (ب) ایتالیا (ج) **انگلستان** (د) عثمانی

درست و یا نادرست بودن عبارت های زیر را مشخص کنید.

۹. نظام پادشاهی مشروطه نوعی حکومت است که در آن اختیارات شاه بر اساس قانون محدود می شد. **درست**
۱۰. دو تن از رهبران مشروطه خواه تبریز ستارخان و باقرخان بودند. **درست**
۱۱. در جنگ جهانی اول ایران طرفدار متفقین بود. **نادرست**

به سوالات زیر پاسخ کامل دهید.

۱۲. ماجرای چوب و فلک کردن بازرگانان توسط عین الدوله چه بود؟ عین الدوله صدراعظم مظفرالدین شاه برای ترساندن مخالفان و جلوگیری از گسترش اعتراض ها به حاکم تهران (علاءالدوله) دستور داد به بهانه گران شدن قند، تعدادی از بازرگانان را به چوب ببندد.

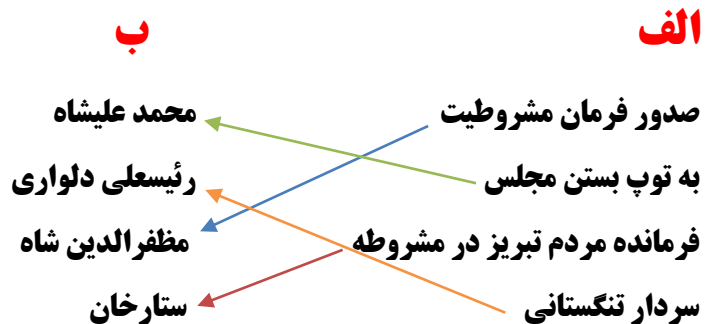
۱۳. محمد علیشاه با چه اقداماتی به مقابله با مشروطه برخاست؟ محمد علیشاه، پادشاهی مستبد بود. او با پشتیبانی دولت روسیه و حمایت طرفداران حکومت استبدادی، تصمیم گرفت حکومت نوپای مشروطه را نابود سازد پس از چند ماه اختلاف و درگیری، به دستور محمد علیشاه، مجلس به توپ بسته شد و منحل گردید.

۱۴. زمینه های انقلاب مشروطه را بیان کنید. الف) زمینه های سیاسی و اقتصادی؛ ب) زمینه های فکری و فرهنگی.

۱۵. مهمترین خواسته معترضین در حرم عبدالعظیم (مهاجرت اول) چه بود؟ تأسیس عدالت خانه برای رسیدگی به شکایت های مردم .

۱۶. سرانجام و نتیجه جنگ جهانی اول چه بود؟ بیان کنید. جنگ جهانی اول پس از چهار سال با پیروزی متفقین به پایان رسید. بر اثر این جنگ، میلیونها نفر کشته، زخمی و آواره شدند و خسارتها و ویرانی های زیادی به بار آورد.

عبارت های ستون الف را به کلمات ستون ب با خطی به هم وصل کنید.

در زندگی امید برای انسان همچون بال است برای پرنندگان

مانا باشید. پروانه قلی پور